

مطالعه تطبیقی شرایط ایمنی کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری و نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در شهر تهران

زهره میرحسینی

استادیار گروه کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

z_mirhoseini@iau-tnb.ac.ir

مهشید تقی چیزی (نویسنده مسئول)

دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

mahshid_chizari@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۳/۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۷/۲۵

چکیده

هدف: هدف از انجام این پژوهش، شناخت و مقایسه شرایط ایمنی کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و سازمان فرهنگی هنری شهرداری در شهر تهران به منظور شناخت و مقایسه نقاط قوت و ضعف، و اشتراک و افتراق آنها در رابطه با شاخص‌های ایمنی می‌باشد.

روش: روش پژوهش حاضر، پیمایشی است. جامعه آماری شامل ۳۷ باب کتابخانه عمومی وابسته به نهاد و ۷۲ باب کتابخانه وابسته به شهرداری شهر تهران می‌باشد که روی هم شامل ۱۰۹ کتابخانه است. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش سیاه‌وارسی محقق‌ساخته‌ای در قالب پرسشنامه است و شامل سؤالاتی در ۸ شاخص ایمنی و حفاظت کتابخانه می‌باشد که توسط پاسخگویان تکمیل شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که در شاخص اول (کیفیت ساختمان کتابخانه) در دو معیار و در شاخص چهارم (ایمنی کتابخانه در برابر آتش‌سوزی) در یک معیار تفاوت معنی‌داری میان کتابخانه‌های نهاد و کتابخانه‌های شهرداری تهران وجود دارد به طوری که این معیارها در کتابخانه‌های نهاد بیشتر رعایت شده و کتابخانه‌های نهاد از نظر کیفیت ساختمان بهتر از کتابخانه‌های شهرداری ارزیابی شدند. در مورد ایمنی در برابر آتش‌سوزی، به استثنای یک مورد تفاوت معنی‌دار که در کتابخانه‌های نهاد رعایت شده بود، تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. در شاخص دوم (ایمنی کتابخانه در برابر زلزله)، شاخص سوم (ایمنی کتابخانه در برابر طوفان و آب‌گرفتگی) و شاخص هشتم (حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از عوامل بیولوژیکی) تفاوت معنی‌داری بین دو جامعه پژوهش ارزیابی نشد و دو گروه تا حدود زیادی نزدیک به هم بودند. در شاخص پنجم (ایمنی کتابخانه در برابر سرقت و آسیب‌رسانی منابع) در چهار معیار، شاخص ششم (ایمنی کارکنان) در دو معیار و در شاخص هفتم (حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از عوامل فیزیکی و شیمیایی) در هفت معیار تفاوت معنی‌داری وجود داشت؛ به طوری که از جهت ایمنی در برابر سرقت و آسیب‌رسانی، ایمنی کارکنان، و حفاظت منابع در برابر آسیب‌های ناشی از دما، رطوبت، نور و... کتابخانه‌های شهرداری در شرایط بهتری ارزیابی شدند. در شاخص هفتم نیز در یک معیار تفاوت معنی‌داری وجود داشت که در کتابخانه‌های نهاد رعایت شده بود. در کل، کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد و شهرداری از نظر رعایت شاخص‌های ایمنی در شرایط مناسبی قرار نداشتند.

اصالت/ارزش: ارزش این مقاله که رویکرد تطبیقی جدیدی در حوزه مسائل ایمنی کتابخانه‌های عمومی است، در بازنمون نقاط ضعف و قوت به منظور آگاهی برنامه‌ریزان و مسئولان و ارائه راهکارهایی برای بهبود شرایط ایمنی کتابخانه‌ها می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: ایمنی، کتابخانه عمومی، حفاظت، نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، سازمان فرهنگی هنری شهرداری، بررسی تطبیقی.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی

فصلنامه علمی - پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، (شاپا): ۷۸۳۸-۱۰۲۷ نمایه شده در ISC

دوره ۱۶، شماره ۴، پیاپی ۶۳، زمستان ۱۳۸۹ از صفحه ۱۵۱ تا صفحه ۱۸۲

مقدمه

کتابخانه‌ها به دلیل تجمع ثروت مادی و معنوی خود در شمار مؤسسات با ارزش اجتماعی محسوب می‌شوند. حفاظت از این کانون‌ها که چون گهواره‌ای است که تمدن بشریت را در خود جای داده‌اند از وظایف اساسی هر ملتی است. در وضعیت فعلی که ساختمان آنها مجهزتر و دارای ابزار و آلات پیشرفته شده است، این نیاز بیشتر احساس می‌شود و لزوم پیش‌بینی‌های فنی و اقتصادی برای این منظور باید از همان ابتدا در نقشه‌کشی و طراحی اولیه ساختمان کتابخانه لحاظ شود و میزان بودجه ثابت و معینی برای حفاظت، معلوم و مشخص شود تا به علت کمبود امکانات مالی در این مورد مشکلی پیش نیاید (علمی، ۱۳۸۴).

استفاده آزاد و مداوم از کتابخانه، کتاب‌ها، اسناد و رسانه‌های متفاوت موجود در آن مستلزم حفاظت آنها از نظر دوام و طول عمر است. یک کتابخانه باز و فعال، با رفت و آمد آزاد مراجعان نه تنها موارد حفاظتی متعدد، بلکه اصول بهداشتی خاصی را نیز ایجاب می‌کند. گنجینه کتابخانه نه تنها آئین زندگی فرهنگی و میراث با ارزش جامعه است، بلکه از ارزش افزوده مادی زیادی هم برخوردار است؛ لذا مسئولیت کتابداران در حفظ مجموعه و ساختمان حائز اهمیت است.

کوشش کتابداران از یک سو معطوف به فراهم آوردن امکانات بهینه دستیابی آزاد و آسان مراجعه‌کنندگان به مواد و منابع کتابخانه است و از سوی دیگر مسئولیت حفظ و حراست دقیق و اطمینان بخشی از مجموعه کتابخانه را برعهده دارند (کلاس جاپ^۱، ۱۹۹۲).

هر ساله کتابخانه‌ها تعدادی از منابع خود را در اثر سرقت و یا دانش ستیزی از دست می‌دهند و مجبور می‌شوند که مخارج جایگزینی این منابع را از بودجه سالانه خود هزینه کنند؛ گرچه گاه هیچ جایگزینی برای این مواد پیدا نمی‌شود و کتابخانه‌ها به ندرت قادرند منابع قدیمی، نایاب و با ارزش از دست رفته را جایگزین نمایند.

در کنار مسأله سرقت و آسیب رساندن به کتاب‌ها، کتابخانه‌ها درگیر مسائل دیگری مانند روبرو شدن با مراجعان ناهنجار، دریافت نامه و بسته‌های مشکوک و حوادث پیش‌بینی نشده از جمله آتش‌سوزی، سیل و نظایر آنها نیز هستند. با توجه به این مثل قدیمی که «پیشگیری بهتر از درمان است»، برای هر کتابخانه‌ای با صرفه‌تر است که برای تأمین امنیت و محافظت از منابع خود

1. Robert Klaus Jopp

هزینه کند تا اینکه هزینه‌های گزافی برای بازسازی مجموعه آسیب‌دیده از سرقت، خرابکاری‌ها، آتش‌سوزی، بلایای طبیعی و مانند آنها بپردازد (جوکار، ۱۳۸۳).

با وجود این که حفاظت و ایمنی در کتابخانه مهم است ولی این اعتقاد وجود دارد که مسأله امنیت در کتابخانه‌های مختلف متفاوت است. نوع کتابخانه، ساختمان و تجهیزات، منابع موجود، تعداد کارمندان و بودجه اختصاص یافته به مسائل امنیتی در برنامه‌ریزی‌های مدیران در این زمینه دخیل هستند. در واقع هیچ دو کتابخانه‌ای نیازهای امنیتی یکسان ندارند (جمالی، ۱۳۸۴).

رابرت کلاس جاپ اعتقاد دارد که ایمنی ساختمان و مواد کتابخانه دارای جنبه‌های مختلفی است، از جمله اینکه کتابخانه از چه چیزهایی مراقبت و محافظت می‌کند، با چه تجهیزات و امکاناتی این وظایف را انجام می‌دهد و کدام نیروی انسانی را به خدمت می‌گیرد. وی مراحل ایمنی ساختمان کتابخانه را به صورت زیر گروه‌بندی می‌کند: (۱) حفاظت از ساختمان کتابخانه و مجموعه آن در برابر آتش‌سوزی (۲) نصب دستگاه‌های هشداردهنده اعلام آتش‌سوزی و اطفاء آن (۳) مراقبت از ساختمان در برابر کسانی که بدون رعایت مقررات و یا در اوقات ممنوع قصد ورود به کتابخانه را دارند (۴) حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه در برابر سرقت (۵) ایمن‌سازی محل‌های کار کارکنان و مراجعه‌کنندگان (کلاس جاپ، ۱۹۹۲).

هر چند امروزه کتابدار فقط نگهبان کتاب نیست بلکه کارشناس گزینش و گردآوری، سازماندهی، حفاظت و اشاعه دانش است، ولی با این وجود حفاظت و نگهداری از مواد کتابخانه‌ای جزو وظایف اصلی کتابدار است و وظیفه حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه‌ای نه تنها به فراموشی سپرده نشده، بلکه اهمیت بیشتری هم یافته است و وظیفه مدیریتی تلقی می‌شود (ناصری، ۱۳۸۵). در هر کشوری مسئولیت عمده در قبال خسارات ناشی از افزایش استفاده از مواد کتابخانه‌ای، تأثیر آلودگی محیط، آب و هوا، حشرات و جانوران موزی و نیز تأثیرات منفی شیمیایی و مکانیکی و فیزیکی بر مواد کتابخانه‌ای، به‌عهده مدیران کتابخانه‌ها و متصدیان مراکز اسناد است.

در بسیاری از کشورها، کوشش‌هایی برای جلوگیری از فرسودگی و از بین رفتن مواد کتابخانه‌ای به عمل آمده است، اما اغلب کتابخانه‌ها برای جلوگیری از فساد مواد هنوز مشکلات بسیاری دارند و تجربه نیز نشان داده است که در مجموع تدابیر به کار رفته بیش از آنکه

موفقیت آمیز باشد، ضایعاتی به‌بار آورده است. کتابداران باید از راه مشورت با دانشمندان، متخصصان و همکاران خود، امکانات جدیدی را برای غلبه بر مشکلات موجود جست‌وجو کنند؛ مشکلاتی که حل آنها امروزه فوریت و ضرورت یافته است (پرتو، ۱۳۸۵).

همچنین، شرایطی که مواد کتابخانه تحت آن شرایط ذخیره می‌شوند بر نیاز به اقدامات حفاظتی تأثیر دارد. به هر حال با به‌کارگرفتن اقدامات درست حفاظتی، کتابخانه‌ها می‌توانند منابع خود را حفظ کنند و تا زمانی که مورد نیاز هستند قابل دسترس و استفاده باشند (نیکنام، ۱۳۸۱).

یکی از وظایف مهم مدیران کتابخانه‌ها، ایجاد فضای امن برای کارمندان، مراجعان و منابع است، گرچه این مسأله بديهی و روشن است، اما کمتر کتابخانه‌ای تأمین امنیت منابع را جزء مسئولیت‌های مستقیم مدیر می‌داند و او را مسئول تهیه یک برنامه مدون و تشکیل گروه حافظ امنیت کتابخانه می‌شناسد (جوکار، ۱۳۸۳).

متأسفانه در اکثر کتابخانه‌های ایران توجهی جدی و با برنامه به این مسأله نشده و عدم برنامه‌ریزی جامع و آئین‌نامه‌های مدون و دوره‌های آموزشی لازم در زمینه ایمنی باعث به‌وجود آمدن شرایط نامناسب در کتابخانه‌ها به‌خصوص کتابخانه‌های عمومی کشور شده است و به نظر می‌رسد این کتابخانه‌ها از شرایط ایمنی بالایی برخوردار نیستند. لذا، بازنگری در وضعیت ایمنی کتابخانه‌ها بیش از پیش احساس می‌شود.

علت انتخاب و بررسی این دو گروه کتابخانه عمومی که وابسته به دو سازمان جدا هستند این است که دارای استفاده‌کنندگان یکسان در پایتخت بوده و بودجه کتابخانه‌های شهرداری و بخشی از بودجه نهاد از طریق شهرداری تأمین می‌شود ولی در یک گروه (نهاد)، شهرداری ۵/۰ درصد بودجه خویش را به اداره‌کنندگان این کتابخانه‌ها می‌سپارد، در حالی که در گروه دیگر، هم به اختصاص بودجه و هم به چگونگی هزینه شدن آن نظارت مستقیم دارد.

هدف پژوهش

هدف پژوهش حاضر، بررسی تطبیقی شرایط ایمنی کتابخانه‌های عمومی وابسته به شهرداری و کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد در شهر تهران به‌منظور شناخت و مقایسه نقاط قوت و ضعف،

اشتراک و افتراق از نظر رعایت شرایط ایمنی این کتابخانه‌ها، و ارائه راهکارهای مناسب برای کمک به مسئولان در بازنگری و برنامه‌ریزی در راستای تجهیزات ایمنی است.

پرسش‌های اساسی

۱. وضعیت و تفاوت دو گروه کتابخانه مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۱ (کیفیت و موقعیت ساختمان کتابخانه) چگونه است؟
۲. وضعیت و تفاوت دو گروه کتابخانه در خصوص رعایت شاخص ۲ (ایمنی کتابخانه در برابر زلزله) چگونه است؟
۳. وضعیت و تفاوت دو گروه کتابخانه مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۳ (ایمنی کتابخانه در برابر سیل و طوفان و آب گرفتگی) چگونه است؟
۴. وضعیت و تفاوت دو گروه کتابخانه مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۴ (ایمنی کتابخانه در برابر آتش‌سوزی) چگونه است؟
۵. وضعیت و تفاوت دو گروه کتابخانه مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۵ (ایمنی کتابخانه در برابر سرقت و آسیب‌رسانی منابع) چگونه است؟
۶. وضعیت و تفاوت دو گروه کتابخانه مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۶ (ایمنی کارکنان) چگونه است؟
۷. وضعیت و تفاوت دو گروه کتابخانه مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۷ (حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از عوامل فیزیکی شامل دما، رطوبت، نور، و آلودگی هوا) چگونه است؟
۸. وضعیت و تفاوت دو گروه کتابخانه مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۸ (حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از عوامل بیولوژیکی شامل قارچ‌ها، باکتری‌ها، حشرات، و جوندگان) چگونه است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی انجام شده است که در آن از توصیف و مقایسه نیز بهره برده شده است. یکی از معیارهای سنجش معتبر در بررسی ابزارها و امکان‌های مختلف، سیاهه‌واری^۱

1. checklist

است. سیاهه‌وارسی تحقیق حاضر حاصل مطالعه منابع مختلف در رابطه با شاخص‌ها و مؤلفه‌های ایمنی و حفاظت در کتابخانه‌ها و نیز بررسی پرسشنامه‌های به کار رفته در برخی پژوهش‌های معتبر و همچنین مصاحبه با برخی از اساتید کتابداری و کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها است.

به منظور روایی سؤالات سیاهه‌وارسی، یک آزمایش مقدماتی^۱ در ۱۰ باب کتابخانه انجام گرفت. پس از بررسی مشکلات پرسش‌ها و بازنگری در آنها با استفاده از نظرات پاسخ‌گویان شامل کتابداران و متخصصان سیاهه‌وارسی تحقیق اصلاح شد. در نهایت این سیاهه‌وارسی شامل ۸ شاخص در رابطه با شرایط ایمنی و حفاظت کتابخانه شد که هر شاخص در یک جدول قرار گرفت و روی هم شامل ۸۸ مؤلفه (معیار) گردید. نهایتاً این پرسشنامه که سیاهه‌ای مرکب از ۸۸ مؤلفه مورد نیاز برای ایمنی کتابخانه بود، در اختیار کتابداران دو گروه کتابخانه مذکور قرار گرفت و توسط آنها تکمیل شد.

در پژوهش حاضر برای تعیین روابط بین متغیرها و تعیین تفاوت معنی‌داری بین متغیرها از آمار استنباطی بهره‌برداری شد. این آزمون‌ها شامل آزمون دو جمله‌ای برای تعیین میزان رعایت هر شاخص در کتابخانه مورد مطالعه، و آزمون خی‌دو (Chi-square) برای مقایسه رعایت شاخص‌ها بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

جامعه آماری این تحقیق شامل ۳۷ باب کتابخانه وابسته به نهاد و ۷۴ باب کتابخانه وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران است که از این ۷۴ باب، یک کتابخانه بسته شده و یک کتابخانه نیز به صورت مشارکتی با سازمان همکاری می‌کند که البته از نظر ساختمان و شرایط ایمنی وابسته به سازمان نیست. بنابراین دو کتابخانه مذکور از جامعه پژوهش حذف شدند و ۷۲ کتابخانه شهرداری مورد بررسی قرار گرفتند. شایان ذکر است که در جهت بالا بردن دقت نتایج تحقیق، از نمونه‌گیری صرف نظر شد و از روش سرشماری استفاده گردید و کل جامعه آماری شامل ۱۰۹ باب کتابخانه مورد مطالعه قرار گرفت.

پیشینه

دانش‌نوران (۱۳۷۵) در پژوهشی با عنوان «بررسی چگونگی حفظ و مراقبت از مواد

1. Pilot Study

کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های اختصاصی تهران» چگونگی حفظ و مراقبت از مواد کتابخانه‌ای کتابخانه‌های ملیک، ملی، مجلس، و موسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی را با یک تحقیق پیمایشی بررسی کرد. نتایج نشان داد که نظام نگهداری کتاب و دیگر مواد در این کتابخانه‌ها به شکلی کاملاً ابتدایی انجام می‌شده و استانداردهای ایمنی رعایت نمی‌شده است. نظام برق‌رسانی و سیم‌کشی در بیشتر آنها زمینه ایجاد خطر را مهیا می‌کرده و نظام ساختمان‌سازی و راه‌های ورودی و خروجی باعث کند شدن شدید واکنش‌های امدادی در مقابل حوادث می‌شده است. رطوبت و حشرات برخی از کتاب‌ها را تهدید می‌نمود و کتابخانه‌ها به طور منظم توسط کارشناسان آتش‌نشانی بازدید نمی‌شدند. صحافی و تجلید کتاب‌های آسیب‌دیده به طور مرتب انجام نمی‌شد و نظام حفاظتی در این کتابخانه‌ها منطبق با شیوه‌های علمی و استاندارد نبود. در این کتابخانه‌ها هزاران جلد کتاب نفیس و منحصر به فرد یافت می‌شد که به دلیل عدم توجه رو به فرسودگی بود و کتابخانه‌ها تجهیزات ایمنی لازم را نداشتند.

رقابی (۱۳۷۷) در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی شرایط ایمنی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه های شهر تهران» با به‌کارگیری پرسشنامه، مصاحبه، و مشاهده به بررسی شرایط ایمنی و شناخت نقاط قوت و ضعف ۱۸ کتابخانه پرداخت. در این پژوهش ایمنی ساختمان کتابخانه‌ها در مقابل بلایایی نظیر سیل، زلزله و آب‌گرفتگی آتش‌سوزی بررسی شد و ایمنی منابع در مقابل گم شدن، سرقت، پاره یا خراب شدن، عدم عودت به موقع منبع پس از امانت، و ایمنی کارمندان در مقابل رفتارهای نامناسب مراجعان بررسی شد. نتایج تحقیق نشان داد که کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه های شهر تهران از نظر شرایط ایمنی ساختمان، نیروی انسانی، منابع، و اعضاء در وضعیت مناسبی قرار نداشتند.

نیکنام (۱۳۸۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های ایران» به بررسی ۶۲۸ باب از انواع کتابخانه‌ها (عمومی، دانشگاهی، تخصصی، آموزشگاهی) به روش پژوهش پیمایشی پرداخت و ۵۰ درصد از این تعداد را به عنوان نمونه آماری انتخاب کرد. نتایج پژوهش وی نشان داد که کتابخانه‌ها فاقد تجهیزات ایمنی لازم برای حفاظت از مواد مکتوب بودند. انباشتگی کتاب‌ها به صورت متراکم ضریب عدم ایمنی مجموعه‌ها را افزایش

می‌داد، ساختمان بیشتر کتابخانه‌ها با کاربری کتابخانه ساخته نشده بود و کتابخانه‌ها به طور منظم مورد بازدید کارشناسان آتش‌نشانی قرار نمی‌گرفتند. بیشتر کتابخانه‌ها فاقد دستگاه رطوبت سنج و دماسنج بودند، هیچ کتابخانه‌ای به نظام دزدگیر مجهز نبود، بیشتر کتابخانه‌ها بیمه نبودند و اکثراً فاقد طرحی برای مقابله با سوانح و بلایای طبیعی بودند. به علاوه، بیشتر کتابخانه‌ها فاقد نظام‌های هشداردهنده و نظام اعلام خطر حریق بودند، استفاده از وسایل گرمایشی خطرناک از قبیل بخاری نفتی هنوز هم در بعضی از کتابخانه‌ها معمول بود، نصب کپسول‌های آتش‌نشانی در قسمت‌های مختلف کتابخانه تابع یک نظام علمی نبود و تقریباً همه کتابخانه‌ها سلیقه‌ای عمل می‌کردند.

عبدالله‌خان گرجی (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان «دستورالعمل حفاظت و نگهداری آثار کاغذی» به معرفی آثار کاغذی و مواد متشکله آنها پرداخته و عوامل مخرب آثار کاغذی را شامل عوامل درونی (ماهیت و مواد متشکله اثر) و عوامل بیرونی (فیزیکی، شیمیایی، و بیولوژیکی) دانسته است. وی در ادامه به شرایط لازم برای حفاظت و نگهداری آثار کاغذی شامل نور و کنترل آن، رطوبت نسبی، دما و کنترل آن، عوامل بیولوژیکی (پیدایش، تکثیر، رشد و نحوه کنترل آنها)، پیدایش اسیدپتته در آثار کاغذی و روش‌های کنترل، موقعیت و شرایط محل انبارها (مخازن)، نحوه انبار کردن و نگهداری آثار کاغذی، قاب کردن آثار کاغذی، جابجایی آثار کاغذی، و نمایش آثار کاغذی اشاره کرده است.

جمالی (۱۳۸۴) در مقاله‌ای با عنوان «نگاهی به سیستم امنیت در کتابخانه‌ها» به بحث پیرامون قفسه‌باز و بسته و معایب و محاسن هر کدام و همچنین مبانی و اصول مدیریت امنیت در کتابخانه‌ها پرداخت. وی ضمن ارائه تعریفی از امنیت، انواع مختلف سیستم‌های امنیتی با عملکردهای متفاوت را (مانند درگاه تشخیص‌دهنده، دستگاه کنترل اقلام، دستگاه حساس‌کننده و غیر حساس‌کننده) معرفی می‌کند. وی در آخر نتیجه می‌گیرد که هر کتابخانه با توجه به اهداف و سیاست‌ها و شرایط و امکانات خود نیازهای امنیتی خاصی دارد و لازم است مدیران کتابخانه‌ها با همکاری سایر کارکنان، همه موارد امنیتی از جمله امنیت مجموعه، منابع، ساختمان و نیز امنیت روانی مراجعان و کارکنان را مورد توجه قرار دهند.

ناصری مالوانی (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «امکان‌سنجی حفاظت و نگهداری نسخ خطی در

کتابخانه‌های ملی و مرکزی دانشگاه تهران، مرعشی نجفی، آستان قدس رضوی، و ملک با طرح دیجیتالی کردن این نسخ، حفاظت و نگهداری نسخه‌های خطی را به روش پیمایشی در ۵ کتابخانه مورد مطالعه قرار داده است. نتایج نشان داد که کتابخانه‌های مورد مطالعه علی‌رغم داشتن نیروی انسانی متخصص، فاقد برنامه‌ای لازم برای حفاظت مجموعه‌های خطی بودند. شرایط ساختمان این کتابخانه‌ها نیز ضریب ایمنی در مقابل سوانح طبیعی نداشت.

شعبانی (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان «ایمنی کتابخانه‌های وابسته به سازمان آستان قدس رضوی از دیدگاه مسئولان»، رعایت اصول ایمنی در ساختمان کتابخانه‌های وابسته به آستان قدس رضوی را به روش پیمایشی در ۳۳ کتابخانه مورد بررسی و ارزیابی قرار داد. نتایج پژوهش نشان داد که شاخص‌های تعیین شده امنیتی برای کتابخانه‌ها به ترتیب اولویت عبارت از ایمنی در برابر خسارت ناشی از خرابی تأسیسات، ایمنی در برابر بلایای طبیعی، و ایمنی در برابر آتش سوزی بودند.

کوت^۱ (۱۹۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «کنترل عامل انسانی» مشکلات ناشی از رفتار افراد در کتابخانه را مورد بررسی قرار داد. وی در این مقاله نکاتی در مورد ایمنی کتابخانه‌ها متذکر می‌شود؛ از جمله اینکه مایعات قابل اشتعال باید در کمدهای مقاوم نگهداری شوند، مخازن باید در برابر آتش حفاظت شده باشند، درب‌های ضدحریق نباید باز بمانند، و راه‌های خروج اضطراری نباید مسدود شوند.

الیس‌بادو^۲ (۱۹۹۸) در پژوهشی با عنوان «حفاظت از مواد کتابخانه: مطالعه موردی دانشگاه علوم و کتابخانه فناوری در غنا» به بحث درباره مشکلات مربوط به حفاظت از مواد کتابخانه در غنا با اشاره خاص به کتابخانه دانشگاه علم و صنعت کوماسی^۳ پرداخت. وی در این پژوهش ضمن اشاره به علل زوال منابع شامل بلایای طبیعی، عوامل بیولوژیکی، شیمیایی، مکانیکی و طبیعی، توصیه‌هایی چون استفاده از سیستم‌های تهویه مطبوع در تمام اتاق‌های کتابخانه مطرح کرد. به از نظر نویسنده لازم است سیاهه‌ای از احتمالات وقوع بلایا در کتابخانه تهیه شود.

بلو^۴ (۱۹۹۸) در پژوهشی با عنوان «ایمنی کتابخانه، سرقت و آسیب‌رسانی منابع کتابخانه‌های دانشگاه‌های فن‌آوری نیجریه» به بررسی مسائل ایمنی این کتابخانه‌ها به روش پیمایشی پرداخته

1. Cote

2. Ellis Badau

3. Kumasi

4. Bello

است. مطالعه وی نشان داد که امنیت کتاب و منابع غیرکتابی در کتابخانه‌های دانشگاه‌های فن آوری نیجریه یک تهدید جدی بوده و مواد کتابخانه شامل کتاب و نشریات در معرض خطر صدمه و دزدی قرار داشتند. وی در ادامه اذعان داشت که به تلاش‌های هماهنگ پرسنل و اعضا برای محدود کردن صدمه به کتاب و مواد دیگر کتابخانه نیاز است.

لیو^۲ (۱۹۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «حفاظت از مواد کتابخانه در چین: مشکلات و راه‌حل‌ها» اظهار داشت که برای حفاظت از آثار باستانی و نگهداری از آنها، اقدامات احتیاطی در مقابل قارچ‌ها و حشرات، و جلوگیری رطوبت و آسیب رسیدن به آثار طی ۳۰۰۰ سال تمدن چینی از تکنیک‌های مختلفی استفاده شده است. با این وجود در سال‌های اخیر تعداد زیادی از ساختمان کتابخانه‌ها از در انواع و اندازه‌های مختلف به سبک جدید ساخته شده و یک چارچوب عملی برای حفاظت از منابع ارائه شده است.

کتابخانه عمومی یوسی دیویس^۱ (۲۰۰۲) سندی با عنوان «ایمنی و حفاظت کتابخانه» در راستای مسائل ایمنی و امنیتی کتابخانه خود تدوین کرده که در آن به ایمنی در و پنجره‌ها، وجود زنگ‌های خطر، روشنایی قسمت‌های مختلف کتابخانه، و ایمنی کلیدهای برق اشاره می‌کند. این سند برای پیشگیری از سرقت، استفاده از دروازه‌های امنیتی را در جلوی راه‌های ورود و خروج کتابخانه پیشنهاد می‌کند و وجود زنگ‌های خطر در کنار درب‌های ورود و خروج را برای بالا رفتن ایمنی کتابخانه لازم می‌داند.

یافته‌ها

در این بخش یافته‌های حاصل از آزمون‌های آماری که برای مقایسه رعایت شاخص‌های ایمنی بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه استفاده شده، ارائه شده است. لازم به ذکر است که کمتر بودن جمع اعداد از ۱۰۹ در برخی مؤلفه‌ها به دلیل عدم پاسخ برخی مسئولان کتابخانه به سوالات مربوطه است. برای مثال وقتی جمع کل ۱۰۷ است بدان معناست که ۲ کتابخانه به مؤلفه مورد نظر در آن شاخص پاسخ نداده‌اند.

1. UC Davis Public Library

2. Liu

جدول ۱. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری برای شاخص اول (کیفیت و موقعیت ساختمان کتابخانه)

معیارها	مقوله‌ها	نهاد	شهرداری	جمع	df	خی دو	p	نتیجه
آیا ساختمان موجود برای تأسیس کتابخانه طراحی شده است	بلی	۲۵	۲۰	۴۵	۱	۱۵/۹۶	۰/۰۰۰	تفاوت معنی دار است
	خیر	۱۲	۲۵	۶۴				
	جمع	۳۷	۷۲	۱۰۹				
آیا کیفیت موجود مناسب است	بلی	۱۸	۳۳	۵۱	۱	۰/۰۷۸	۰/۰۷۸	تفاوت معنی دار نیست
	خیر	۱۹	۳۹	۵۸				
	جمع	۳۷	۷۲	۱۰۹				
آیا فضای کاری کارمندان از شرایط مناسب برخوردار است	بلی	۱۶	۲۹	۴۵	۱	۰/۰۸۹	۰/۰۷۶	تفاوت معنی دار نیست
	خیر	۲۱	۴۳	۶۴				
	جمع	۳۷	۷۲	۱۰۹				
آیا فضای سالن‌های مطالعه و استفاده از منابع برای مراجعان مناسب است	بلی	۲۴	۳۸	۶۲	۱	۱/۶۹	۰/۱۹۳	تفاوت معنی دار نیست
	خیر	۱۲	۳۳	۴۵				
	جمع	۳۶	۷۱	۱۰۷				
آیا بازرسی‌های سالانه پی ساختمان به منظور کنترل ترک‌ها و .. انجام می شود	بلی	۱۲	۲۶	۳۸	۱	۰/۱۴۶	۰/۰۷۰۳	تفاوت معنی دار نیست
	خیر	۲۵	۴۶	۷۱				
	جمع	۳۷	۷۲	۱۰۹				
آیا کتابخانه در مقابل حوادث احتمالی بیمه شده است	بلی	۲۶	۳۵	۶۱	۱	۴/۳۵	۰/۰۳۷	تفاوت معنی دار است
	خیر	۱۱	۳۶	۴۷				
	جمع	۳۷	۷۱	۱۰۸				

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می‌شود، در شاخص یکم (کیفیت ساختمان کتابخانه) در گزینه‌های «طراحی ساختمان کتابخانه به منظور تأسیس کتابخانه» و «بیمه شدن کتابخانه» تفاوت معنی داری بین نهاد کتابخانه‌های عمومی و کتابخانه‌های شهرداری وجود دارد که نشان می‌دهد این موضوع به‌طور معنی داری در نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور نسبت به کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت شده است. در سایر گزینه‌ها تفاوت معنی دار بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه دیده نمی‌شود.

جدول ۲. آزمون خی‌دو برای تعیین تفاوت معنی‌داری بین شاخص دوم (ایمنی کتابخانه در برابر زلزله) در دو گروه کتابخانه

نتیجه	p	خی‌دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	مقوله‌ها
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۶۹	۰/۰۰۲	۱	۲۷	۱۸	۹	بلی	آیا ساختمان کتابخانه ضدزلزله است
				۸۰	۵۳	۲۷	خیر	
				۱۰۷	۷۱	۳۶	جمع	
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۶۲۲	۰/۲۴۳	۱	۱۱	۸	۳	بلی	آیا کارمندان کتابخانه دوره آموزشی انجام عملیات ویژه هنگام زلزله را دیده‌اند
				۹۸	۶۴	۳۴	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۸۸۱	۰/۰۲۲	۱	۱۴	۹	۵	بلی	آیا طرح یا طرح‌هایی برای پیشگیری از صدمات ناشی از زلزله وجود دارد
				۹۵	۶۳	۳۲	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۲	جمع	

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می‌شود، در شاخص دوم (ایمنی کتابخانه در برابر زلزله) در هیچ کدام از گزینه‌ها تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه وجود ندارد.

جدول ۳. آزمون خی‌دو برای تعیین تفاوت معنی‌داری بین شاخص سوم (ایمنی کتابخانه در برابر سیل، طوفان و آب‌گرفتگی).

نتیجه	p	خی‌دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	مقوله‌ها
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۵۷۸	۰/۳۰۹	۱	۶۰	۴۱	۱۹	بلی	آیا بنا به شرایط منطقه، ساختمان کتابخانه در برابر طوفان احتمالی مقاومت دارد
				۴۹	۳۱	۱۸	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۲۸۴	۱/۱۴۶	۱	۲۱	۱۲	۹	بلی	آیا در زیربنای کتابخانه یا اطراف آن قنات یا سفره‌های آب زیرزمینی وجود دارد
				۸۵	۵۹	۲۶	خیر	
				۱۰۶	۷۱	۳۵	جمع	

← (ادامه جدول ۳ در صفحه ۱۶۳)

ادامه جدول ۳. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص سوم

نتیجه	خی دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها		
						مقوله‌ها	معیارها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۳۰۶	۱/۰۴۷	۱	۲	۲	۰	بلی	آیا کارمندان دوره آموزش انجام عملیات ویژه هنگام آب گرفتگی دیده‌اند
				۱۰۷	۷۰	۳۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۵۰۸	۰/۴۳۹	۱	۴۰	۲۸	۱۲	بلی	آیا در کتابخانه فرد یا گروه مشخصی جهت بازرسی لوله‌های آب وجود دارد
				۶۹	۴۴	۲۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۱۱۸	۱/۷۹۵	۱	۱۲	۱۰	۲	بلی	آیا طرح یا طرح‌هایی برای پیشگیری از جریان آب گرفتگی وجود دارد
				۹۷	۶۲	۳۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می‌شود، در شاخص سوم (ایمنی کتابخانه در برابر طوفان و آب گرفتگی) نیز در هیچ یک از گزینه‌ها تفاوت معنی داری بین کتابخانه‌های تحت پوشش نهاد کتابخانه‌های عمومی و کتابخانه‌های تحت پوشش شهرداری وجود ندارد.

جدول ۴. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص چهارم (ایمنی کتابخانه در برابر آتش‌سوزی).

نتیجه	α	دوخی	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	معیارها
تفاوت معنی دار نیست	۰/۴۲۹	۰/۶۲۷	۱	۷۶	۵۲	۲۴	بلی	آیا کتابخانه برای اطفاء حریق مجهز به کپسول گاز کربنیک است
				۳۳	۲۰	۱۳	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۷۶۹	۰/۰۸۶	۱	۹۰	۶۰	۳۰	بلی	آیا کتابخانه برای اطفاء حریق مجهز به کپسول آتش نشانی پودری است
				۱۹	۱۲	۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	

(ادامه جدول ۴ در صفحه ۱۶۴) ←

ادامه جدول ۴. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص چهارم

نتیجه	α	دوخی	df	جمع	شهرداری	نهاد	مقوله‌ها	
							معیارها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۱۴۴	۲/۱۳۴	۱	۴	۲	۰	بلی	آیا کتابخانه برای اطفاء حریق
				۱۰۵	۷۰	۳۷	خیر	مجهر به سیستم اسپرینکلر
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	است
تفاوت معنی دار نیست	۰/۷۰۲	۰/۱۴۷	۱	۴۱	۲۸	۱۳	بلی	آیا وسایل آتش نشانی و
				۶۸	۴۴	۲۴	خیر	دستورالعمل‌های مربوطه در
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	تمام قسمت‌های کتابخانه و در فواصل مناسب تعبیه شده‌اند
تفاوت معنی دار نیست	۰/۱۸	۱/۷۹۵	۱	۱۲	۱۱	۰	بلی	آیا کتابخانه مجهز به
				۹۷	۶۱	۳۷	خیر	سیستم‌های کاشف خودکار
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	حریق است
تفاوت معنی دار نیست	۰/۸۴۱	۰/۰۴	۱	۷۵	۵۳	۲۸	بلی	آیا وسایل اطفاء حریق و
				۳۴	۱۹	۹	خیر	سیستم‌های کاشف خودکار
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	حریق و سیستم برق توسط کارشناسان کنترل می‌شود
تفاوت معنی دار نیست	۰/۳۰۶	۱/۰۴۷	۱	۲	۲	۰	بلی	آیا بین طبقات و بخش‌های
				۱۰۷	۷۲	۳۷	خیر	مختلف درب‌های مقاوم در
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	مقابل حریق وجود دارد
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۷۲	۰/۰۰۱	۱	۶۸	۴۵	۲۳	بلی	آیا در کتابخانه جهت
				۴۱	۲۷	۱۴	خیر	نگهداری مواد شوینده و
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	پاک کننده و دیگر مایعات قابل اشتعال مکان مناسبی در نظر گرفته شده است

← (ادامه جدول ۴ در صفحه ۱۶۵)

ادامه جدول ۴. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص چهارم

نتیجه	p	خی دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۷۴	۰/۰۰۱	۱	۱۰۳	۶۸	۳۵	بلی	آیا زباله‌ها روزانه از کتابخانه خارج می شود
				۶	۴	۲	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۵۷۹	۰/۳۰۸	۱	۸	۶	۲	بلی	آیا از رنگ‌های ضدحریق برای دیوارها و درهای کتابخانه استفاده شده است
				۱۰۱	۶۶	۳۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۳۱۱	۱/۰۲۶	۱	۱۴	۱۱	۳	بلی	آیا شیشه‌ها و پنجره‌ها ضدضرب و در مقابل حرارت مقاوم است
				۹۴	۶۱	۳۳	خیر	
				۱۰۸	۷۲	۳۶	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۵۹۷	۰/۲۸	۱	۲۹	۱۸	۱۱	بلی	آیا راه‌های رسیدن به کتابخانه و دسترسی به ساختمان به‌هنگام بروز حریق بررسی شده است
				۸۰	۵۴	۲۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۵۶۳	۰/۳۲۳	۱	۲۱	۱۵	۶	بلی	آیا کارکنان آموزش اطفاء حریق و استفاده از وسایل اطفاء حریق دیده‌اند
				۸۸	۵۷	۳۱	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۹	۶/۷۶	۱	۶۷	۳۸	۲۹	بلی	آیا بخش‌های مختلف کتابخانه به‌وسیله دیوارها از یکدیگر تفکیک شده‌اند
				۴۲	۳۴	۸	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۳۴	۰/۰۰۷	۱	۸۳	۵۵	۲۸	بلی	آیا سیم‌کشی برق ساختمان در وضعیت مناسبی است
				۲۶	۱۷	۹	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۸۲	۰/۰۰۱	۱	۳	۲	۱	بلی	آیا قفسه‌های کتابخانه عمدتاً فلزی هستند
				۱۰۶	۷۰	۳۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	

← (ادامه جدول ۴ در صفحه ۱۶۶)

ادامه جدول ۴. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی‌داری بین شاخص چهارم

نتیجه	p	خی دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۸۵۸	۰/۰۳۲	۱	۱۱	۷	۴	بلی	آیا برنامه‌ای برای تخلیه
				۹۸	۶۵	۳۳	خیر	سریع منابع به هنگام بروز
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	حادثه تدوین شده است
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۱۷۴	۱/۸۴۷	۱	۱۴	۷	۷	بلی	آیا طرحی برای تخلیه
				۹۵	۶۵	۳۰	خیر	پیشگیری در مقابل آتش
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	سوزی وجود دارد

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می‌شود، در شاخص چهارم (ایمنی در برابر آتش‌سوزی) نیز تنها در یکی از گزینه‌ها تفاوت معنی‌داری وجود دارد و آن تفکیک شدن بخش‌های مختلف کتابخانه به وسیله دیوارها از یکدیگر است که به‌طور معنی‌داری این موضوع در کتابخانه‌های تحت پوشش نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور بیشتر رعایت شده است.

جدول ۵. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی‌داری بین شاخص پنجم

(ایمنی کتابخانه در برابر سرقت و آسیب‌رسانی منابع)

نتیجه	p	دوخی	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۵۷	۳/۶۱۹	۱	۴۳	۳۳	۱۰	بلی	آیا مراجعان با کیف و وسایل
				۶۶	۳۹	۲۷	خیر	شخصی وارد سالن‌های مرجع و
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	مجلات می‌شوند
تفاوت معنی‌دار نیست	۰/۲۱۴	۱/۵۴۳	۱	۳	۳	۰	بلی	آیا مراجعان قبل از خروج از
				۱۰۵	۶۹	۳۶	خیر	کتابخانه بازرسی می‌شوند
				۱۰۸	۷۲	۳۶	جمع	
تفاوت معنی‌دار است	۰/۰۰۱	۱۰/۹۷	۱	۴۷	۳۹	۸	بلی	آیا کتابخانه برای کنترل ورود و
				۶۱	۳۲	۲۹	خیر	خروج منابع ثبت شده دارای
				۱۰۸	۷۱	۳۷	جمع	نگهبان است

← (ادامه جدول ۵ در صفحه ۱۶۷)

ادامه جدول ۵. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص پنجم

نتیجه	p	دوخی	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۲۰۲	۱/۶۲۸	۱	۸۷	۶۰	۲۷	بلی	آیا منابع کتابخانه جهت تعیین میزان خسارت احتمالی کنترل می شود
				۲۲	۱۲	۱۰	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۴۷۷	۰/۵۰۵	۱	۱۲	۷	۵	بلی	آیا منابع در اثر کپی شدن صدمه دیده‌اند
				۸۶	۵۹	۲۷	خیر	
				۹۸	۶۶	۳۲	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۵۷۹	۰/۳۰۸	۱	۱۰۱	۶۶	۳۵	بلی	برای برخورد با کسانی که کتاب‌های امانی را برنمی گردانند جریمه با تصویب کمیته انجام می شود
				۸	۶	۲	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۸۱۳	۰/۰۵۶	۱	۷۵	۴۹	۲۶	بلی	برای برخورد با کسانی که کتاب‌های امانی را برنمی گردانند از استفاده از منابع محروم می شوند
				۳۴	۲۳	۱۱	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۴۱۸	۰/۵۶۶	۱	۸۵	۵۸	۲۷	بلی	برای برخورد با کسانی که کتاب‌های امانی را برنمی گردانند فرد مجبور به تهیه عین منبع می شود
				۲۲	۱۳	۹	خیر	
				۱۰۷	۷۱	۳۶	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۰۸۳	۳	۱	۷۲	۴۴	۲۸	بلی	برای برخورد با کسانی که کتاب‌های امانی را برنمی گردانند فرد مجبور به تهیه یک کتاب با همان قیمت می شود
				۳۶	۲۸	۸	خیر	
				۱۰۸	۷۲	۳۶	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۳۷	۰/۸۰۴	۱	۹۳	۶۳	۳۰	بلی	آیا منابع آسیب دیده ترمیم و صحافی می شوند
				۱۶	۹	۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	

(ادامه جدول ۵ در صفحه ۱۶۸) ←

ادامه جدول ۵. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص پنجم

نتیجه	p	دوخی	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۳۲۴	۰/۹۷۴	۱	۹۲	۵۹	۳۳	بلی	آیا برای کتابخانه آیین نامه تدوین شده است
				۱۷	۱۳	۴	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۴۷	۰/۰۰۴	۱	۲۱	۱۴	۷	بلی	آیا کارمندان برای مراقبت از منابع کتابخانه دوره آموزشی خاصی دیده‌اند
				۸۸	۵۸	۳۰	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۳	۰/۰۰۹	۱	۲	۰	۲	بلی	آیا مجهز به سیستم آراف آی دی (RFID) است
				۱۰۷	۷۲	۳۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۱۳۱	۲/۲۸۱	۱	۹	۸	۱	بلی	آیا کتابخانه مجهز به دوربین مدار بسته است
				۱۰۰	۶۴	۳۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۲۸۸	۱/۶۶	۱	۴	۴	۰	بلی	در صورت وجود دوربین، سیستم‌های مربوطه در فواصل زمانی منظم کنترل می‌شود
				۶	۴	۲	خیر	
				۱۰	۸	۲	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۳۴۶	۰/۸۸۹	۱	۵۵	۳۴	۲۱	بلی	آیا تجهیزات حفاظتی در بیرون ساختمان یعنی روی پنجره‌ها، درب‌های ورودی و ... و کانال-های ارتباطی نصب شده است
				۵۴	۳۸	۱۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۷	۷/۲۷	۱	۴۹	۳۹	۱۰	بلی	آیا کلیدهای بخش‌های مختلف کتابخانه پس از تعطیلی در اتاق خاصی نگهداری می‌شود
				۶۰	۳۳	۲۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۲	۹/۱۹۶	۱	۶۶	۵۱	۱۵	بلی	آیا جایگزینی کلیدها به ترتیب ضرورت استفاده است
				۴۱	۲۰	۲۱	خیر	
				۱۰۷	۷۱	۳۶	جمع	

(ادامه جدول ۵ در صفحه ۱۶۹) ←

ادامه جدول ۵. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص پنجم

نتیجه	p	دوخی	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی دار نیست	۱/۰۰	۰/۰۰	۱	۰	۰	۰	بلی	آیا درب‌های خروجی به دستگاه اعلام خطر مجهز هستند
				۱۰۹	۷۲	۳۷	خیر	
				۱۰۷	۷۱	۳۶	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۶۷۱	۰/۱۸	۱	۹۹	۶۶	۳۳	بلی	آیا قفل در و پنجره‌های کتابخانه به منظور محکم بودن کنترل می‌شود
				۱۰	۶	۴	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۳۴	۰/۰۰۷	۱	۲۶	۱۷	۹	بلی	آیا طرح یا طرح‌هایی برای حفاظت مواد کتابخانه‌ای از سرقت تنظیم شده است
				۸۳	۵۵	۲۸	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۱	۱۱/۳۵	۱	۵۵	۲۸	۲۷	بلی	آیا نحوه دسترسی به منابع به صورت قفسه باز است
				۵۴	۴۴	۱۰	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می‌شود، در شاخص پنجم (ایمنی در برابر سرقت و آسیب‌رسانی منابع) در چهار گزینه تفاوت معنی داری بین دو گروه کتابخانه وجود دارد. در شاخص نگهداری کلیدها در اتاق خاص نیز تفاوت معنی داری بین دو گروه دیده می‌شود که این موضوع در کتابخانه‌های شهرداری رعایت می‌شود. در شاخص جایگزینی کلیدها به ترتیب ضرورت نیز تفاوت معنی داری دیده می‌شود که این موضوع در کتابخانه‌های شهرداری رعایت می‌شود و بالاخره در شاخص دسترسی به منابع به صورت قفسه باز و داشتن نگهبان نیز تفاوت معنی دار است که این موضوع در کتابخانه‌های شهرداری به طور معنی داری بیشتر دیده می‌شود.

جدول ۶. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص ششم (ایمنی کارکنان)

نتیجه	p	خی دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۵۱	۰/۰۰۴	۱	۴۸	۳۲	۱۶	بلی	آیا تاکنون کارکنان کتابخانه مورد تهدید و آزار
				۵۹	۳۹	۲۰	خیر	مراجعه کنندگان قرار گرفته‌اند
				۱۰۷	۷۱	۳۶	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۳	۸/۶۶	۱	۴۱	۳۴	۷	بلی	آیا تمهیدات خاصی برای مواقع درگیری احتمالی بین مراجعه کنندگان و کارکنان کتابخانه در نظر گرفته شده است
				۶۷	۳۷	۳۰	خیر	
				۱۰۸	۷۱	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۰۷۶	۳/۱۵	۱	۶۰	۴۴	۱۶	بلی	آیا در کتابخانه جعبه کمک‌های اولیه وجود دارد
				۴۹	۲۸	۲۱	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۳۶	۴/۴۱۹	۱	۱۷	۱۵	۲	بلی	آیا کارمندان کتابخانه در زمینه کمک‌های اولیه دوره آموزشی خاصی دیده‌اند
				۹۲	۵۷	۳۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۱	۰/۰۱۳	۱	۴۵	۳۰	۱۵	بلی	آیا تا به حال سیاست‌ها و مقررات امنیتی که در کتابخانه تا به حال اجرا می‌شدند مجدداً برای رفع نقاط ضعف و اشکالات احتمالی بررسی شده‌اند
				۶۴	۴۲	۲۲	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۱۲	۲/۱۳	۱	۴	۴	۰	بلی	آیا کتابخانه دارای راه‌های خروج اضطراری می‌باشد
				۱۰۵	۶۸	۳۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۱/۰۰	۰/۰۰	۱	۰	۰	۰	بلی	آیا علائم برای مشخص کردن راه‌های خروج اضطراری وجود دارند
				۱۰۹	۷۲	۳۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می‌شود، در شاخص ششم (ایمنی کارکنان) در دو گزینه تفاوت معنی داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه دیده می‌شود. یکی در نظر گرفتن تمهیدات خاص برای درگیری احتمالی بین مراجعه کنندگان و کارمندان و دیگری آموزش دیدن کارکنان در زمینه کمک‌های اولیه است که در هر دو مورد این موضوع به طور معنی داری در کتابخانه‌های شهرداری رعایت شده است.

جدول ۷. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص هفتم (حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از عوامل فیزیکی شامل دما، رطوبت، نور، و آلودگی هوا)

نتیجه	p	خی دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	بلی
تفاوت معنی دار نیست	۰/۱۳۱	۲/۲۸	۱	۱۰۰	۶۴	۳۶	بلی	آیا سیستم گرمایش و سرمایش ساختمان در فواصل زمانی معینی کنترل می‌شوند.
				۹	۸	۱	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۹	۶/۸۳۹	۱	۴۶	۲۴	۲۲	بلی	آیا کتابخانه از سیستم تهویه‌ای بخاری و کولر آبی استفاده می‌کند.
				۶۳	۴۸	۱۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۰	۱۲/۶۵۸	۱	۶۶	۳۵	۳۱	بلی	آیا کتابخانه از سیستم تهویه‌ای شوفاژ و کولر آبی استفاده می‌کند.
				۴۳	۳۷	۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۱	۱۲/۰۷۱	۱	۲۸	۲۶	۲	بلی	آیا کتابخانه از سیستم تهویه‌ای فن کوئل استفاده می‌کند.
				۸۱	۴۶	۳۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۲۹۵	۱/۰۹۸	۱	۲۴	۱۸	۶	بلی	آیا کتابخانه از سیستم تهویه‌ای تهویه مطبوع استفاده می‌کند.
				۸۵	۵۴	۳۱	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۵	۰/۴۵۴	۱	۵	۴	۱	بلی	آیا کتابخانه به وسایل دماسنج و رطوبت سنج مجهز است.
				۱۰۴	۶۸	۳۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۱۶	۵/۷۷۲	۱	۱۵	۱۴	۱	بلی	آیا کتابخانه برای زدودن گرد و غبار کتابخانه و منابع موجود در مخازن از جارو برقی خاص کتاب استفاده می‌کنند
				۹۴	۵۸	۳۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	

← (ادامه جدول ۷ در صفحه ۱۷۲)

ادامه جدول ۷. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص هفتم

نتیجه	p	خی دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۳۷	۰/۸۰۳	۱	۲۳	۱۷	۶	بلی	آیا کتابخانه برای زدودن گرد
				۸۶	۵۵	۳۱	خیر	و غبار کتابخانه و منابع موجود
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	در مخازن از بُرس نرم برای غبار رویی استفاده می کند
تفاوت معنی دار نیست	۰/۳۸۶	۰/۷۵۱	۱	۸۳	۵۳	۳۰	بلی	آیا کتابخانه برای زدودن گرد
				۲۶	۱۹	۷	خیر	و غبار کتابخانه و منابع موجود
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	در مخازن از پارچه نمودار استفاده می کند
تفاوت معنی دار است	۰/۰۴	۴/۲۲۶	۱	۳۶	۱۹	۱۷	بلی	آیا کتابخانه برای جلوگیری از
				۷۳	۵۳	۲۰	خیر	تابش مستقیم نور خورشید از
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	پرده کرکره استفاده می کند
تفاوت معنی دار نیست	۰/۸۵۹	۰/۰۳۱	۱	۶۹	۴۶	۲۳	بلی	آیا کتابخانه برای جلوگیری از
				۴۰	۲۶	۱۴	خیر	تابش مستقیم نور خورشید از
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	پرده آویزان (لوور دراپه) استفاده می کند
تفاوت معنی دار نیست	۰/۲۰۸	۱/۵۸۷	۱	۵	۲	۳	بلی	آیا کتابخانه برای جلوگیری از
				۱۰۴	۷۰	۳۴	خیر	تابش مستقیم نور خورشید از
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	سایبان استفاده می کند
تفاوت معنی دار است	۰/۰۱۶	۵/۷۶۶	۱	۱۹	۱۷	۲	بلی	آیا کتابخانه برای جلوگیری از
				۸۹	۵۴	۳۵	خیر	تابش مستقیم نور خورشید از
				۱۰۸	۷۱	۳۷	جمع	شیشه‌های مخصوص استفاده می کند
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۳۵	۰/۰۰۷	۱	۱۵	۱۰	۵	بلی	آیا کتابخانه برای جلوگیری از
				۹۳	۶۱	۳۲	خیر	تابش مستقیم نور خورشید از
				۱۰۸	۷۱	۳۷	جمع	پرده‌های معمولی استفاده می کند

← (ادامه جدول ۷ در صفحه ۱۷۳)

ادامه جدول ۷. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری بین شاخص هفتم

نتیجه	p	خی دو	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۱۵۳	۲/۰۴۳	۱	۱۰۰	۶۸	۳۲	بلی	آیا از چراغ‌های فلئورسنت (مهتابی‌ها) برای روشنایی کتابخانه استفاده می‌شود
				۹	۴	۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۳۲	۴/۵۷۶	۱	۳۳	۲۷	۶	بلی	در صورت استفاده از این چراغ‌ها، آیا از قاب‌های مات روی این لامپ‌ها استفاده می‌شود
				۷۴	۴۵	۲۹	خیر	
				۱۰۷	۷۲	۳۵	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۲۶۳	۱/۲۵۵	۱	۱۵	۸	۷	بلی	آیا طرح‌هایی برای پیشگیری در مقابل آسیب‌های ناشی از نور و رطوبت و دمای نامناسب وجود دارد
				۹۴	۶۴	۳۰	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۵۷۶	۰/۳۱۳	۱	۸۵	۵۵	۳۰	بلی	آیا پاکیزه کردن و گرد و غبارزدایی به‌طور منظم انجام می‌شود
				۲۴	۱۷	۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲۵	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۶۲۸	۰/۲۳۵	۱	۱۸	۱۱	۷	بلی	آیا کتاب‌ها و دیگر مواد کتابخانه در ویت‌رین‌ها و قفسه‌هایی با درب‌های بسته نگهداری می‌شود
				۹۱	۶۱	۳۰	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار است	۰/۰۰۰	۱۶/۴۴۷	۱	۴۹	۴۳	۶	بلی	آیا برای نگهداری مواد خاص مثل مواد سمعی و بصری و کتب چاپی محل مخصوصی در نظر گرفته شده است
				۵۷	۲۹	۲۸	خیر	
				۱۰۶	۷۲	۳۴	جمع	

چنانچه در جدول ۷ ملاحظه می‌شود، در شاخص هفتم (حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از دما، رطوبت، گرد و غبار، آلودگی هوا، و نور) در هفت شاخص تفاوت معنی داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه دیده می‌شود. شاخص عدم استفاده از کولر آبی، بخاری، شوفاژ به‌طور

معنی داری در کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت می‌شود. در شاخص وجود سیستم فن کوئل نیز تفاوت معنی دار است که در کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت می‌شود. در شاخص استفاده از جاروبرقی خاص نیز تفاوت معنی دار است که بیشتر در کتابخانه‌های شهرداری رعایت می‌شود. استفاده از پرده کرکره‌ای به طور معنی داری در کتابخانه‌های نهاد بیشتر رعایت می‌شود در حالی که استفاده از شیشه‌های مخصوص به طور معنی داری در کتابخانه‌های شهرداری رعایت می‌شود. در آخر نیز تفاوت معنی داری بین دو گروه کتابخانه در شاخص نگهداری مواد سمعی و بصری در محل خاص، و استفاده از قاب مات برای لامپ‌های مهتابی دیده می‌شود که بیشتر در کتابخانه‌های شهرداری رعایت می‌شود.

جدول ۸. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری در شاخص هشتم

(حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از عوامل بیولوژیکی شامل قارچ‌ها و باکتری‌ها، حشرات، و جوندگان)

نتیجه	p	دوخی	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	بلی
تفاوت معنی دار نیست	۱.۰۰	۰.۰۰۰	۱	۰	۰	۰	بلی	آیا سیستم قرنطینه برای پیشگیری از ورود آفات به کتابخانه وجود دارد
				۱۰۹	۷۲	۳۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰.۰۶	۳.۵۴۸	۱	۵۷	۳۳	۲۴	بلی	آیا برای مبارزه با حشرات از اسپری‌های حشره کش استفاده می‌شود
				۵۲	۳۹	۱۳	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰.۰۲۹	۴.۷۵۸	۱	۳۰	۱۵	۱۵	بلی	آیا برای مبارزه با حشرات از پودر حشره کش استفاده می‌شود
				۷۹	۵۷	۲۲	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۴۷۱	۰/۵۱۹	۱	۱	۱	۰	بلی	آیا برای مبارزه با حشرات از نفتالین استفاده می‌شود
				۱۰۸	۷۱	۳۷	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۰۱۵	۵/۸۸۷	۱	۱۹	۸	۱۱	بلی	آیا برای مبارزه با حشرات از گچ سوسک کش استفاده می‌شود
				۹۰	۶۴	۲۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۹۸۲	۰/۰۰۱	۱	۳	۲	۱	بلی	آیا برای مبارزه با حشرات از نفت استفاده می‌شود
				۱۰۶	۷۰	۳۶	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	

(ادامه جدول ۸ در صفحه ۱۷۵) ←

ادامه جدول ۸. آزمون خی دو برای تعیین تفاوت معنی داری در شاخص هشتم

نتیجه	p	دوخی	df	جمع	شهرداری	نهاد	معیارها	
							مقوله‌ها	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۷۶۹	۰/۰۸۶	۱	۱۹	۱۲	۷	بلی	آیا برای مبارزه با حشرات از توری استفاده می‌کنید
				۹۰	۶۰	۳۰	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۶۲۲	۰/۲۴۳	۱	۱۱	۸	۳	بلی	آیا برای مبارزه با حشرات از قرص‌های مخصوص استفاده می‌کنید .
				۹۸	۶۴	۳۴	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۴۹	۰/۴۷۷	۱	۴	۲	۲	بلی	آیا برای مبارزه با حشرات از گازوئیل استفاده می‌شود
				۱۰۵	۷۰	۳۵	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۷۷۳	۰/۰۸۳	۱	۶۵	۴۳	۲۲	بلی	آیا منافذ در کف ساختمان به منظور جلوگیری از ورود جوندگان مسدود شده‌اند
				۴۱	۲۶	۱۵	خیر	
				۱۰۶	۶۹	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۴۹	۰/۴۷۷	۱	۱۰۵	۷۰	۳۵	بلی	آیا در کتابخانه نظافت به منظور رفع و از بین بردن بقایای مواد غذایی انجام می‌شود
				۴	۲	۲	خیر	
				۱۰۹	۷۲	۳۷	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۸۷۸	۰/۰۲۴	۱	۷۹	۵۳	۲۶	بلی	آیا بازبینی‌هایی به صورت منظم و مداوم به منظور بررسی احتمال وجود آفات و حشرات انجام می‌شود
				۲۹	۱۹	۱۰	خیر	
				۱۰۸	۷۲	۳۶	جمع	
تفاوت معنی دار نیست	۰/۸۳۸	۲/۲۰۱	۱	۳۷	۲۸	۹	بلی	آیا طرحی برای پیش‌گیری از ورود جوندگان و حشرات برای آسیب‌زدن این موجودات به منابع کتابخانه وجود دارد
				۷۰	۴۳	۲۷	خیر	
				۱۰۷	۷۱	۳۶	جمع	

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می‌شود در هیچ یک از گزینه‌های شاخص هشتم (حفاظت در برابر قارچ‌ها، باکتری‌ها، حشرات، و جوندگان) تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه دیده نمی‌شود.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر در صدد است تا به شناخت و مقایسه شرایط ایمنی کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و سازمان فرهنگی هنری شهرداری در شهر تهران به منظور شناخت و مقایسه نقاط قوت و ضعف، و اشتراک و افتراق آنها در رابطه با شاخص‌های ایمنی به روش پیمایشی و از طریق یک سیاهه ارزیابی بپردازد. سیاهه یاد شده دارای ۸۸ مؤلفه یا معیار در خصوص نکات ایمنی لازم‌الرعایه در کتابخانه‌هاست که توسط پاسخگویان تکمیل شد. در تحلیل یافته‌ها و نیز قضاوت در مورد تفاوت معنی‌داری شرایط ایمنی در هر یک از معیارها از آزمون‌های دو استفاده شد. در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر وضعیت و تفاوت کتابخانه‌های مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص اول (کیفیت و موقعیت ساختمان کتابخانه) باید اذعان داشت که براساس اطلاعات بدست آمده از جدول ۱، در معیار «طراحی ساختمان برای کتابخانه» تفاوت معنی‌داری بین نهاد و شهرداری وجود دارد و به عبارت دیگر، این معیار در کتابخانه‌های نهاد نسبت به کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت شده است. از مهمترین دلایلی که می‌توان برای یافته حاضر ذکر کرد این است که بیشتر کتابخانه‌های شهرداری به‌عنوان بخشی از ساختمان فرهنگسراهای وابسته به شهرداری هستند که در واقع با هدف تأسیس کتابخانه ساخته نشده‌اند در حالی که کتابخانه‌های نهاد با هدف تأسیس کتابخانه ساخته شده‌اند. در معیار «بیمه بودن کتابخانه در مقابل حوادث احتمالی» نیز تفاوت معنی‌داری بین نهاد و شهرداری وجود دارد و این معیار در نهاد نسبت به شهرداری بیشتر رعایت شده است. به نظر می‌رسد کتابخانه‌های نهاد به دلیل قدمت و بیشتر بودن تجربه کاری مسئولان آن، از نظر ساختمان نسبت به کتابخانه‌های شهرداری از کیفیت بهتری برخوردار هستند. در سایر گزینه‌ها تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه دیده نمی‌شود.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش مبنی بر وضعیت و تفاوت کتابخانه‌های مورد مطالعه در

خصوص رعایت شاخص ۲ (ایمنی کتابخانه در برابر زلزله) باید اظهار داشت که براساس اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۲ و آزمون خی دو می‌توان استنباط کرد که در هیچ‌یک از گزینه‌ها تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه در جهت رعایت شاخص وجود ندارد و هیچ‌کدام از دو گروه کتابخانه این شاخص را رعایت نکرده‌اند. این یافته نشان می‌دهد که دو گروه کتابخانه مورد مطالعه به مسأله ضدزلزله بودن ساختمان کتابخانه و به‌خصوص آموزش کارکنان برای مواجهه صحیح با زلزله و داشتن طرحی برای پیشگیری در این زمینه چندان توجه نشده است و با توجه به زلزله‌خیز بودن شهر تهران، رعایت این شاخص ایمنی اهمیت زیادی دارد که شایان توجه بیشتر است.

در پاسخ به سؤال سوم پژوهش مبنی بر وضعیت و تفاوت کتابخانه‌های مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۳ (ایمنی کتابخانه در برابر سیل، طوفان، و آب‌گرفتگی) باید اظهار داشت که براساس اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۳، در هیچ‌یک از مؤلفه‌ها تفاوت معنی‌داری بین کتابخانه‌های نهاد و شهرداری در جهت رعایت شاخص وجود ندارد و هیچ‌یک از دو گروه کتابخانه مورد مطالعه این شاخص را رعایت نکرده‌اند.

در پاسخ به سؤال چهارم پژوهش مبنی بر وضعیت و تفاوت کتابخانه‌های مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۴ (ایمنی کتابخانه در برابر آتش‌سوزی) باید اظهار کرد که براساس اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۴ و آزمون خی دو، تنها در یکی از مؤلفه‌های شاخص ۴ تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه دیده می‌شود و آن هم مؤلفه «تفکیک شدن بخش‌های مختلف کتابخانه به‌وسیله دیوارها از یکدیگر» است که این معیار به‌طور معنی‌داری در کتابخانه‌های وابسته به نهاد بیشتر رعایت شده است. شاید علت آن است که بیشتر کتابخانه‌های نهاد برای تأسیس کتابخانه طراحی شده‌اند و به همین جهت نیز بخش‌های مختلف آن تفکیک شده است. رعایت این معیار ایمنی باعث می‌شود که اگر بخشی از کتابخانه آتش گرفت به بخش‌های دیگر سرایت نکند.

در پاسخ به سؤال پنجم پژوهش مبنی بر وضعیت و تفاوت کتابخانه‌های مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۵ (ایمنی کتابخانه در برابر سرقت و آسیب‌رسانی منابع) باید اظهار داشت که براساس اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۵ و آزمون خی دو، تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه وجود دارد. مؤلفه «نگهداری کلیدها در اتاق خاص» در کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت شده است. رعایت این معیار باعث می‌شود کلیدها در جای مطمئنی

نگهداری شود و از گم شدن و یا سرقت کلیدها پیشگیری می‌شود. مؤلفه «جایگزینی کلیدها به ترتیب ضرورت»، مؤلفه «ایمنی دسترسی به منابع به صورت قفسه‌باز» و همچنین مؤلفه «داشتن نگهبان» نیز در کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت شده است. حضور نگهبان در کتابخانه برای کنترل ورود و خروج مراجعان و منابع و کاهش میزان سرقت مفید است. از یافته‌های حاضر می‌توان نتیجه گرفت که کتابخانه‌های شهرداری شاخص ایمنی کتابخانه در برابر سرقت و آسیب‌رسانی منابع را بهتر از نهاد رعایت کرده‌اند.

در پاسخ به سؤال ششم پژوهش مبنی بر وضعیت و تفاوت کتابخانه‌های مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۶ (ایمنی کارکنان) باید اظهار کرد که براساس اطلاعات به دست آمده از جدول ۶ و براساس آزمون خی دو، در دو مؤلفه این شاخص («در نظر گرفتن تمهیدات خاص برای درگیری احتمالی بین مراجعه‌کنندگان و کارمندان» و «آموزش دیدن کارکنان در زمینه کمک‌های اولیه») تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه دیده می‌شود که این دو مؤلفه به طور معنی‌داری در کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت شده است. آموزش کارکنان در زمینه کمک‌های اولیه به عنوان یک عامل مهم در مواقعی که به افراد آسیب وارد می‌شود مناسب است. می‌توان نتیجه گرفت که شهرداری این شاخص را بهتر رعایت کرده است. همچنین رعایت معیار «در نظر گرفتن تمهیدات خاص برای درگیری احتمالی بین مراجعه‌کنندگان و کارمندان» در کتابخانه‌های شهرداری به این مسأله برمی‌گردد که کتابخانه‌های شهرداری معیار «داشتن نگهبان» را در شاخص ۵ رعایت کرده‌اند و این خود می‌تواند باعث حفظ ایمنی کارکنان گردد.

در پاسخ به سؤال هفتم پژوهش مبنی بر «وضعیت و تفاوت کتابخانه‌های مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۷ (حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از عوامل فیزیکی شامل دما، رطوبت، نور، و آلودگی هوا)، یافته‌ها حاکی از تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه در جهت رعایت شاخص می‌باشد به طوری که به جز در یکی از مولفه‌ها، بقیه موارد این شاخص در کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت شده است. به عبارت دیگر مولفه‌های «عدم استفاده از شومیز و کولر آبی» (استفاده از شومیز به علت آبی که از لوله‌های آن نشت می‌کند، ممکن است به منابع آسیب بزند و همچنین کولر آبی به خاطر رطوبتی که ایجاد می‌کند مناسب نیست)، «استفاده از فن کوئل» (استفاده از فن کوئل هوای مناسب و مطبوعی ایجاد می‌کند)، «استفاده از جاروبرقی خاص

کتاب» (استفاده از این ابزار برای غبارزدایی مناسب است)، «نگهداری مواد سمعی - بصری در جای مخصوص (این منابع به خاطر حساس بودن نیاز به نگهداری ویژه در جای مخصوص و مناسب دارند)، «عدم استفاده از بخاری و کولر آبی» (استفاده از بخاری به علت دمای بالایی که ایجاد می‌کند خطر آتش‌سوزی را به همراه دارد)، «استفاده از قاب مات برای مهتابی‌ها» (این قاب‌ها به منظور جلوگیری از تابش نور مضر مهتابی‌ها به منابع ضروری است) در کتابخانه‌های شهرداری بیشتر رعایت شده است. تنها مؤلفه «استفاده از پرده کرکره» به طور معنی‌داری در کتابخانه‌های نهاد بیشتر رعایت شده است. استفاده از پرده کرکره برای جلوگیری از تابش مستقیم نور خورشید بر منابع لازم است. در کل، با توجه به اطلاعات به دست آمده از جدول ۷، کتابخانه‌های شهرداری این شاخص را بهتر از نهاد رعایت کرده‌اند.

در پاسخ به سؤال هشتم پژوهش مبنی بر «وضعیت و تفاوت کتابخانه‌های مورد مطالعه در خصوص رعایت شاخص ۸ (حفاظت در برابر آسیب‌های ناشی از عوامل بیولوژیکی شامل قارچ‌ها و باکتری‌ها، حشرات، و جوندگان) باید اظهار داشت که بر اساس اطلاعات بدست آمده از جدول ۸ و آزمون خی دو، در هیچ یک از گزینه‌های شاخص ۸ تفاوت معنی‌داری بین دو گروه کتابخانه مورد مطالعه دیده نمی‌شود. به عبارت دیگر، یافته‌های به دست آمده از هر دو گروه مورد مطالعه نزدیک به هم است و این شاخص در اکثر کتابخانه‌های دو گروه رعایت نمی‌شود.

در کل، از مطالعه و بررسی ۸ شاخص مورد مطالعه می‌توان استنباط کرد که کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران از نظر ایمنی در شرایط مناسبی قرار ندارند و در آنها به تجهیزات و آموزش‌های لازم برای مسائل ایمنی توجهی نمی‌شود.

پیشنهادها

بر اساس اطلاعات و نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر، پیشنهادهای زیر برای بهبود شرایط ایمنی کتابخانه‌ها ارائه می‌شود:

- ساختمان کتابخانه با هدف و معماری و کاربری کتابخانه تأسیس شوند؛
- کتابخانه‌ها در مقابل حوادث و خطرات احتمالی دارای بیمه‌نامه رسمی باشند؛
- ساختمان کتابخانه‌ها ضد زلزله ساخته شوند تا در مواقع زلزله، مقاومت لازم را داشته باشند؛

- کارمندان آموزش عملیات ویژه هنگام بروز زلزله را ببینند تا در موقع لزوم بتوانند اقدامات لازم را جهت نجات افراد و منابع انجام دهند؛
- طرح‌هایی برای پیشگیری از صدمات ناشی از زلزله تنظیم کنند تا در آینده اجرا شود؛
- دوره آموزشی به‌منظور آمادگی در مواقع آب‌گرفتگی برگزار شود تا کتابداران بتوانند به موقع اقدامات لازم را انجام دهند؛
- فرد یا گروهی برای بازرسی لوله‌های آب به‌طور منظم مأمور شوند تا در مواقعی که لازم است اقدام کنند؛
- بخش‌های کتابخانه به‌منظور جلوگیری از گسترش آتش‌سوزی‌های احتمالی از با دیوار بخش‌های دیگر تفکیک شوند؛
- کتابخانه دارای نگهبان باشد و ورود و خروج‌ها توسط وی کنترل شود. حضور نگهبان در کتابخانه برای کنترل ورود و خروج مراجعان و منابع و کاهش میزان سرقت مفید است؛
- کلیدها در مکانی خاص مثلاً قفسه در بسته یا اتاق خاصی مانند اتاق نگهبانی نگهداری شود. این کار باعث می‌شود کلیدها در جای مطمئنی نگهداری شود و از گم شدن و یا سرقت کلیدها پیشگیری می‌شود؛
- جایگزینی کلیدها به ترتیب ضرورت استفاده باشد؛
- آموزش کارکنان در رابطه با کمک‌های اولیه لازم است تا در مواقع اضطراری بتوانند با مهارتشان از این تجهیزات به‌درستی استفاده کنند؛
- تمهیداتی برای مواقع درگیری احتمالی بین مراجعان و کارکنان کتابخانه (مانند نگهبان) در نظر گرفته شود تا در مواقع اضطراری در محل حضور داشته باشد؛
- بهتر است از سیستم فن کوئل برای گرمایش و سرمایش کتابخانه استفاده شود و از شوفاژ به علت آبی که از لوله‌های آن نشت می‌کند و ممکن است به منابع آسیب بزند و بخاری که به علت دمای بالا خطر آتش‌سوزی دارد و همچنین کولر آبی به خاطر رطوبتی که ایجاد می‌کند، استفاده نشود؛
- به‌منظور جلوگیری از تابش نور مضر مهتابی‌ها بر منابع، از قاب‌های مات بر روی این لامپ‌ها استفاده شود؛

- از ابزار مناسب (مانند جارو برقی خاص کتاب یا حداقل جاروبرقی معمولی) برای غبارزدایی به منظور نظافت منابع کتابخانه استفاده شود؛
- مواد سمعی و بصری در محل خاص نگهداری شود زیرا این منابع حساس تر و آسیب پذیرتر از منابع دیگر هستند؛
- پیشنهاد می‌شود که از انواع ابزارهای لازم (مانند پرده کرکره، پرده آویزان، سایبان، پرده‌های معمولی، یا شیشه مخصوص) برای جلوگیری از نور مضر خورشید استفاده شود؛
- استفاده از توری در پنجره‌ها برای جلوگیری از ورود حشرات و نیز مسدود کردن منافذ کف ساختمان و اطراف لوله‌های گاز و فاضلاب برای جلوگیری از ورود جوندگانی مانند موش توصیه می‌شود.
- قبل از ورود منابع به مخزن کتابخانه بهتر است از نظر وجود قارچ و کپک و حشرات مرده و تخم حشرات بررسی شوند و سپس در مخزن قرار گیرند تا منابع دیگر را نیز آلوده نکنند، به خصوص در مورد منابعی که از کتابخانه‌ای وجین و به کتابخانه دیگری منتقل شده‌اند و ممکن است مدتی در انبار مانده باشند؛
- طرح یا طرح‌هایی برای پیشگیری از ورود جوندگان و حشرات یا پیشگیری از آسیب‌زدن این موجودات به منابع کتابخانه‌ای اجرا شود.

منابع

- پرتو، بابک (۱۳۸۵). *حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه‌ای*. تهران: سمت.
- جمالی، فیض‌الله (۱۳۸۴). *نگاهی به سیستم امنیت در کتابخانه‌ها*. نما، ۵ (۲)، ۱۱-۱۷.
- جوکار، طاهره (۱۳۸۳). *مبانی و اصول مدیریت امنیت در کتابخانه‌ها*. فصلنامه کتاب، ۱۵ (۵۹)، ۵۱-۶۲.
- دانش‌نوران، مریم (۱۳۷۵). *بررسی چگونگی حفظ و مراقبت از مواد کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های اختصاصی تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران.
- رقابی، فرنوش (۱۳۷۷). *بررسی شرایط ایمنی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران.
- شعبانی، احمد؛ مرجانی، سیدعباس (۱۳۸۶). *ایمنی کتابخانه‌های وابسته به سازمان آستان قدس رضوی از دیدگاه مسئولان*. مدیریت اطلاعات سلامت، ۴ (۲)، ۲۲۳ - ۲۳۰.
- عبدالله‌خان‌گرگی، مهناز (۱۳۸۳). *دستورالعمل حفاظت و نگهداری آثار کاغذی*. پیام بهارستان، ۴ (۴۴)، ۴-۱۶.
- علمی، طاهره (۱۳۸۴). *اداره کتابخانه*. تهران: سمت.

- ناصری مالوانی، علیرضا (۱۳۸۵). امکان‌سنجی حفاظت و نگهداری نسخ‌خطی در کتابخانه‌های ملی و مرکزی دانشگاه تهران، مرعشی‌نجفی، مرکز آستان قدس رضوی و ملک با طرح دیجیتالی کردن این نسخ. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران.
- نیکنام، مهرداد (۱۳۸۱). بررسی وضعیت حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های ایران. فصلنامه کتاب، ۱۳(۴)، ۳۰-۵۲.
- نیکنام، مهرداد (۱۳۸۴). مقابله با آتش‌سوزی. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

References

- Bello, M. A. (1998). Library security, materials theft and mutilation in technological University libraries in Nigeria. *Library Management*, 19 (6), 379 – 386.
- Cote, W. (1996). Controlling the human element. *Library and archival security*, 10, 67-75.
- Ellis Badu, E. (1998). The preservation of library materials: a case study of university of science and technology library in Ghana. *Aslib proceedings*, 42 (4), 119-125.
- Klaus j. R. (1992). Security in library buildings. *Library building planning leaflet*, 2, 199-207.
- Liu, Jiazhen (1999). Preservation of library materials in china: problems and solutions. *Asian Libraries*, 8 (12), 480-483.
- UC Davis General Library: Administrative Unit Review (2002). *Library safety and security*, Retrieved 25 August 2010 from <http://library.ucdavis.edu.pdf>

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

- میرحسینی، زهره؛ تقی‌چیزی، مهشید (۱۳۸۹). مطالعه تطبیقی شرایط ایمنی کتابخانه‌های عمومی وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری و نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در شهر تهران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶(۴)، ۱۵۱-۱۸۲.